

Mirosława Michałek

"Autonomia czy odłączenie?: rola osoby znaczącej w życiu młodzieży z trudnościami w nauce", Ewa Domagała-Zyśk, Lublin 2004 : [recenzja]

Kultura i Edukacja nr 2, 136-139

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wanie mas przez elity w świecie dynamicznego rozwoju mediów i koncentracji władzy gospodarczej jest utopią. Potęga mediów i kręgów biznesowych zdaje się skazywać elity polityczne na nieustanną zależność, wobec której wezwania o przywrócenie równowagi jest jedynie pobożnym życzeniem nie mającym szans na realizację.

Na pytanie: czy wyjściem z tego ślepego zaułka jest demokratyzacja sprawowania władzy, która, rozbudzając odpowiedzialność w szerokich kręgach społecznych, stworzy realną przeciwwagę dla rządów niekontrolowanych elit pozapolitycznych, co od dziesięcioleci postuluje np. Noam Chomsky i co próbują wcielić w życie ruchy alterglobalistyczne, trudno jednoznacznie odpowiedzieć. Książka Yehezkela Drora natomiast – niezależnie, czy odczytamy ją zgodnie z intencjami autora jako projekt podjęcia wyzwań przyszłości, czy też wbrew tym intencjom jako ukazanie niemożności dokonania tych zmian w istniejących strukturach sprawowania władzy – niewątpliwie stanowi doniosły przyczynek do dyskusji nad tą tematyką.

Helena Ciążela

Mirosława Michałek (rec.): Ewa Domagała--Zyśk, *Autonomia czy odłączenie?: rola osoby znaczącej w życiu młodzieży z trudnościami w nauce*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2004, ss. 272.

Okres dojrzewania młodych ludzi charakteryzuje się chęcią usamodzielnienia, niezależności i próbą manifestowania własnej indywidualności. Uważny i troskliwy rodzic, wychowawca lub opiekun rozpozna w takim zachowaniu dorastającej młodzieży potrzebę bezwa-

runkowej miłości, zrozumienia, pomocy, wsparcia, akceptacji, zaufania, współdziałania i stawiania młodym wysokich wymagań oraz odpowiedzialnych zadań.

Rodzina odgrywa znaczącą rolę w formowaniu osobowości młodzieży, przede wszystkim uczy umiejętnego budowania trwałych przyjaźni oraz dobrych kontaktów międzyludzkich. Prawidłowe relacje w rodzinie mają wpływ na kształtowanie charakteru, uczą podejmowania właściwych wyborów i decyzji, a troska i okazywane zainteresowanie bliskich eliminują zagrożenia związane z ryzykiem rozwoju, do których należą: alkoholizm, narkomania, próby samobójcze, depresja i agresja.

Młodzieńcze lata to czas wzrostu, marzeń, formowania planów życiowych, jest to także okres pojawiających się konfliktów, niepokoju i różnorodnych niepowodzeń, wśród których szczególnie przeżywane są trudności w nauce szkolnej.

Niepowodzenia szkolne mają wpływ na rozwój moralny, emocjonalny i społeczny, a długie ich występowanie burzy aspiracje i cele życiowe, powoduje zwątpienie w sens nauki, w możliwości intelektualne, w wartość wysiłku i pracy.

Czym są w teorii niepowodzenia szkolne i dlaczego należy je badać i analizować?

Aby uzyskać odpowiedź na to pytanie warto sięgnąć po książkę pt. *Autonomia czy odłączenie?: rola osoby znaczącej w życiu młodzieży z trudnościami w nauce*. Autorka – Ewa Domagała-Zyśk – w nawiązaniu do polskiej literatury badawczej oraz wielu publikacji anglosaskich przedstawia problematykę trudności w nauce szkolnej wśród młodzieży w gimnazjum. Niepowodzeniami szkolnymi wśród młodych już w latach 60. i 70. zajmowali się: J. Konopnicki, H. Spionek, M. Tyszkowa, W. Okoń, Cz. Kupisiewicz i inni.

Prezentowana praca ujmuje jednak temat inaczej aniżeli do tej pory miało to miejsce w polskiej literaturze, ponieważ według autorki badany problem bywał upraszczany i występował najczęściej jako przypadek w rodzinach patologicznych. Na podstawie prezentowanych współczesnych badań można przyjąć, że problem alkoholizmu, złe warunki materialne, wielodzietność lub niskie wykształcenie rodziców nie zawsze są przyczyną trudności w nauce.

Omawiana praca składa się z pięciu rozdziałów. Główny problem badawczy sformułowany jest w pytaniu: „Czy istnieją i jakie są różnice w zakresie relacji młodzieży z osobami znaczącymi i otrzymywanego od osób znaczących wsparcia społecznego w grupach uczniów gimnazjum z trudnościami w nauce (grupa badawcza) i uczniów gimnazjum bez trudności w nauce (grupa kontrolna)?”

Młodzież z trudnościami w nauce w świetle dotychczasowych badań, to tytuł pierwszego rozdziału, w którym na uwagę zasługuje część omawiająca skutki przeżywania trudności szkolnych, występujących w czterech sferach: osobowościowej, rodzinnej, społecznej i zajęciowej. Uczniowie dotknięci tym problemem ulegają niskiej samoocenie, apatii, lęklivości, i rozpaczliwemu izolowaniu się od grupy. Postawa życiowa tej młodzieży jest bierna i wyczekująca, pretensjonalna i roszczeniowa.

Wyjątkowo negatywnie oddziałują skutki niepowodzeń szkolnych na uczniów szkół gimnazjalnych. Doświadczają oni z tego powodu cierpienia i zniechęcenia, natomiast świadomość braku sukcesów w nauce powoduje kolejne skomplikowane problemy i frustracje.

W prowadzonych badaniach na przestrzeni poszczególnych lat okazało się, że zmieniają się wyznaczniki niepowodzeń w nauce

i posiadają następujące określenia: opóźnienia szkolne, niepowodzenia szkolne, trudności szkolne i syndrom nieadekwatnych osiągnięć szkolnych. Wszystkie terminy mają na celu określenie trudności w opanowaniu wiedzy i umiejętności wynikających z programu nauczania.

Praca analizując trudności w uczeniu się, omawia ich przyczyny, do których także należą: trudności w słuchaniu, myśleniu, mówieniu, pisaniu, czytaniu, uczeniu się matematyki, i zachodzą w wyniku zaburzeń spostrzegania, uszkodzenia mózgu, dysleksji, afazji rozwojowej. Jednak w dokładnym ustaleniu powodów złych wyników w szkole należy zwrócić uwagę na uwarunkowania rozpatrywane w teorii, jako ujęcie neuropsychologiczne, rozwojowe i środowiskowe.

W rozdziale drugim *Rola relacji z osobami znaczącymi w okresie dojrzewania*, autorka stara się spojrzeć na temat z perspektywy filozoficznej i antropologicznej oraz psychologicznej i pedagogicznej. W próbie udzielenia odpowiedzi na pytanie, jaką rolę odgrywa wpływ osoby znaczącej na życie młodego dojrzewającego człowieka, krótko nawiązuje do filozofii, a zwłaszcza do poglądów M. Gogacza, K. Wojtyły i M. Nowaka. W nurcie „normy personalistycznej” Karola Wojtyły wyszczególnia kilka rodzajów relacji międzyludzkich, wśród nich omawia: „bliźni”, „uczestnictwo”, „upodobania”, „sympatia”, „koleżeństwo”, „przyjaźń” i „miłość” – „Człowiek jest istotą niejako skazaną na twórczość. Twórczość ta obowiązuje również w dziedzinie miłości” (K. Wojtyła).

W skomplikowanym procesie rozwoju drugiej osoby, człowiek jest niezastąpiony, może stać się „osobą znaczącą” i odegrać pozytywny wpływ na formację młodego człowieka. W przeglądzie literatury w poszukiwaniu

definicji „osoby znaczącej” autorka proponuje typologię L.B. Hendry’ego i M. Tatra.

„Termin »osoba znacząca« nie jest jednoznaczny z nazwą »autorytet«, aczkolwiek do pewnego stopnia są to określenia mające wspólny zakres [...]. Podstawowa różnica wiąże się bowiem z faktem, że »autorytet« to osoba mająca wpływ, którego dziecko oczekuje i chce. Osoba znacząca zaś pojawia się w jego życiu niejako niezależnie od woli dziecka, wywierając wpływ pozytywny lub negatywny” (s. 70–71).

Wyjaśniając zagadnienie „osoby znaczącej” oraz „wsparcia społecznego”, autorka przechodzi do badań na temat wyboru i wpływu osoby znaczącej na funkcjonowanie młodzieży. Wynika z nich, że najczęściej typowana jest matka, następnie ojciec, przyjaciel i nauczyciel. Opinie wymienionych osób mają największy wpływ na samoocenę ucznia.

W rozdziale *Osiągnięcia szkolne młodzieży a relacje z osobami znaczącymi* czytelnik uzyska informację o tym, jaką rolę w procesie kształcenia odgrywa nauczyciel, rodzina, rówieśnicy młodzieży, i jaki jest wpływ wsparcia poszczególnych osób na wyniki w nauce. Praca szczegółowo omawia trudności występujące w relacjach pomiędzy osobami znaczącymi, a zwłaszcza ich przyczyny i konsekwencje, w wyniku niewłaściwego współdziałania z innymi ludźmi.

Dom rodzinny to najważniejsze miejsce, w którym młodzi oczekują skutecznej pomocy i dzięki temu radzą sobie z trudnościami. Przyjaciele odgrywają tym większą rolę w życiu młodzieży, im mniej zrozumienia i akceptacji otrzymują ze strony rodziców.

Ważną rolę może odegrać nauczyciel przebywający z wychowankami kilka godzin dziennie. Oprócz wiedzy naukowej i pedagogicznej powinien odznaczać się dobrymi

umiejętnościami w nawiązywaniu właściwych kontaktów z uczniem i posiadać takie cechy, które zadecydują o współpracy z uczniem.

Interesującą częścią jest rozdział badawczy, wyszczególniający kategorie osób ważnych dla uczniów z trudnościami i bez trudności w nauce.

Rodzice, rodzeństwo, dziadkowie i krewni mają największy wpływ i to głównie od nich młodzież oczekuje wsparcia. Nauczyciel w żadnej sytuacji nie dorównuje osobom wytypowanym jako znaczące, do których młodzi mają najwyższe zaufanie i zwracają się ze swymi problemami.

Wyniki prowadzonych badań pozwoliły ustalić, jaka jest zależność między osobą znaczącą a uzyskanym wynikiem w szkole, precyzyjnie omawiają wzajemne relacje między nimi oraz wyszczególniają oczekiwania młodzieży wobec osób wytypowanych. Do istotnych potrzeb emocjonalnych, mających wpływ na poczucie własnej wartości i samorealizację wśród młodych ludzi, należą: miłość, zrozumienie, akceptacja i troska, wyrażona przez pochwałę, otuchę w trudnych chwilach, pocieszenie i przytulenie.

Rodzice okazując swoją miłość, powinni nadal sprawować kontrolę. Umiejętny sposób prowadzenia dialogu na tematy trudne zawsze prowadzi do konstruktywnych rozwiązań i uczy właściwego postępowania.

Badania potwierdzają związek niskich osiągnięć szkolnych z nieprawidłowymi relacjami uczniów szkół gimnazjalnych z ich rodzicami. Obecność wsparcia emocjonalnego i intelektualnego jest dwukrotnie mniejsze wśród uczniów mających trudności w nauce.

Młodzież poszukuje „autonomii”, jednak „odłączenie” od osób bliskich niesie ze sobą poważne i negatywne konsekwencje, wśród

których szczególnie bolesne są poważne trudności i niepowodzenia życiowe.

W publikacji warto zapoznać się z informacjami na temat nauczyciela, który dysponuje doświadczeniem zawodowym oraz wiedzą pedagogiczną i psychologiczną, w celu wykrzystania i wspomagania uczniów w ich rozwoju społecznym i intelektualnym. Czy nauczyciel jest wzorem zachowania wobec drugiego człowieka? Czy traktuje ucznia z powagą i szacunkiem? Czy motywuje go do nauki? Czy jest przeciwnikiem i stanowi źródło lęków? Na takie i na wiele innych ciekawych pytań można znaleźć odpowiedzi, które mogą stać się źródłem do refleksji w poszukiwaniu efektywnych sposobów rozwiązywania problemów w pracy pedagogów.

Ewa Domagała-Zyśk pragnie przekonać czytelnika, że skuteczną szansą na sukces szkolny wśród uczniów gimnazjum jest ich wychowanie w środowisku osób znaczących. Dzieci, które przeżywają trudności w relacjach z osobami znaczącymi, nie umieją nawiązywać właściwych kontaktów interpersonalnych, m.in. z nauczycielami i rówieśnikami.

„Wnioski wypływające z badań zgodne są z przeświadczeniem, że celem edukacji jest nie tylko osiągnięcie przez ucznia jak najwyższych wyników intelektualnych, ale przede wszystkim osiągnięcie odpowiedniego poziomu przystosowania społecznego (Pearl, Donahue i Bryan 1986), takiego, który umożliwi młodemu człowiekowi jak najlepsze funkcjonowanie w świecie osób dorosłych. Warto więc, pracując z uczniami przeżywającymi trudności szkolne, zwracać uwagę nie tylko na powszechnie obecne w świadomości pedagogów uwarunkowania niepowodzeń, ale uwzględniać także uwarunkowania i trudności w uczeniu się płynące z zaburzeń w relacjach z osobami dla uczniów znaczącymi” (s. 229).

Każdy nauczyciel w swojej pracy w szkole spotyka się z uczniem mającym trudności w nauce. Umiejętność wsparcia emocjonalnego i intelektualnego dla młodego człowieka może stać się szansą na sukces nie tylko w środowisku szkolnym. Książka ta niech stanie się zachętą dla rodziców i nauczycieli w poszukiwaniu skutecznych sposobów komunikacji z młodzieżą, zwłaszcza w sytuacjach trudnych.

Praca ta nie po raz pierwszy porusza zagadnienia związane z rolą rodziny, szkoły i grupy rówieśniczej w wychowaniu emocjonalnym młodzieży, nowe ujęcie tematu może zasygnalizować potrzebę dobrego przykładu w wychowywaniu młodzieży do roli „osoby znaczącej” wobec drugiego człowieka.

Mirosława Michałek

Agnieszka Popowska (rec.): *Horyzonty teatru II. Droga Kazimierza Brauna. Szkice pod redakcją Justyny Brylewskiej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2006.

Nakładem Wydawnictwa Adam Marszałek, w serii „Szkice do portretu”, wydany został drugi już tom *Horyzontów teatru* poświęcony Kazimierzowi Braunowi – wybitnemu reżyserowi, pisarzowi, historykowi teatru, pedagogowi, który pracował w wielu polskich teatrach jako reżyser, dyrektor teatrów i na uczelniach jako wykładowca akademicki i autor publikacji z dziedziny historii i teorii teatru. W roku 1985, po wielu latach wieńczonych sukcesami artystycznymi pracy, został pozbawiony przez ówczesne władze możliwości zatrudnienia w Polsce z powodów ideologicznych, politycznych. Wyemigrował do Ameryki, gdzie od ponad dwudziestu lat reżyseruje, pisze i wyklada na amerykańskich uniwersytetach. Kazimierz